

S y s t e m a t i s e e r i n g is het wezen, is de algemeene uitdrukking voor de geheele werkzaamheid der wetenschap. De wetenschap wil niets verder dan de voorwerpen der wereld voor ons hoofd in orde en systeem brengen. De wetenschappelijke kennis eener taal b. v. eischt hare indeeling of ordening in algemeene klassen en regels.

De landbouwwetenschap wil niet, dat de aardappels alleen maar l u k k e n , maar voor de manier en wijze van bebouwing d e n s y s t e m a t i s c h e r e g e l vinden, welks kennis in staat stelt om met vooruitbepaling v a n d e n u i t s l a g te bouwen. Dat is het praktische resultaat van iedere theorie, dat zij ons met het systeem, met de methode ha- per objekten bekend maakt en dus in staat stelt in de wereld met vooruitbepaling van de uitslag te ageeren. Ondervinding is wel de voorwaarde daartoe; maar alleen reikt zij niet toe. Eerst de uit haar ontwikkelde t h e o r i e , de wetenschap, verlost van het spel van het toeval. Zij verschaft ons met het bewustzijn de heer- schappij over het voorwerp, en volkomen z e k e r h e i d in zijn hanteering.

De enkeling kan niet a l l e s weten. Evenmin als de ge- schiktheid en kracht van zijn handen toereikend is, om alles te produceeren, wat hij noodig heeft, evenmin is de bekwaamheid van zijn hoofd toereikend om alles te weten wat noodig is. G e l o o f is voor de menschen noodzakelijk. Evenwel alleen het geloof aan dat, wat anderen w e t e n . De wetenschap is evenals de materiele produktie een m a a t s c h a p p e l i j k e aangelegenheid. "Een voor allen en allen voor één".

Evenals er echter lichamelijke behoeften bestaan, die ieder alleen voor zich zelf bezorgen kan en moet, zoo zijn er ook wetenschappelijke onderwerpen, die te weten v a n a l l e n wordt vereischt, en die daarom niet tot een bijzondere vakweten- schap behooren.

Zulk een onderwerp is het menschelijke d e n k v e r m o - g e n : de kennis, het begrip en de theorie daarvan kan aan geen

bijzonder gelijkt worden overgelaten. Wel zegt Lassalle met recht "het denken zelf is in dit tijdvak der verdeeling van arbeid tot een bijzonder handwerk geworden, en in de ellendigste handen is dit handwerk gevallen - in die van onze kranten." Daarmee zijn wij er op aangewezen ons deze bediening niet langer te laten welgevallen, door de openbare meening ons niet langer iets te laten voorpraten, maar het z e l f d e n k e n weer op te vatten. Afzonderlijke onderwerpen van het weten of van de wetenschap mogen wij vaklieden overlaten, maar het denken in het algemeen is een al g e m e e n e a a n g e l e g e n h e i d , die niemand kan worden kwijtgescholden.

Vermochten wij het deze arbeid van het denken op een wetenschappelijk fundament te zetten, daarvoor een theorie te vinden, vermochten wij het de manier en wijze te ontdekken hoe het verstand in het algemeen kennis voortbrengt of de methode te vinden naar welke de wetenschappelijke waarheid zich produceert, dan zouden wij op het gebied van het weten in het algemeen, voor onze kracht van oordeelen i n h e t a l g e m e e n dezelfde zekerheid van uitslag verkrijgen, die in b i j z o n d e r e leer vakken de wetenschap reeds lang verworven heeft.

Kant zegt: "wanneer het niet mogelijk is om de verschillende medearbeiders over de manier waarop het gemeenschappelijke doel moet worden nagestreefd, e e n p a r i g te maken, zoo kan men overtuigd zijn, dat zulk een studie op verre na nog niet den z e k e r e n g a n g eener wetenschap heeft ingeslagen, maar een bloot in het rond tasten is".

Zien wij nu heden bij de wetenschappen rond, dan vinden wij daar vele, voornamelijk de natuurwetenschappen, die aan den eisch van Kant beantwoorden, die met zeker bewustzijn, met onweersprekelijke eenparigheid bij hun gewonnen kennis blijven en deze verder dragen "Daar weet men, "zooals Liebig zegt, "wat een feit, een slotsom, een regel, een wet is. Voor dit alles heeft men toetssteenen, die ieder gebruikt, voordat hij de vruchten van zijn werk in omloop brengt. Het advokaatachtige doordrijven van een meening of de bedoeling om een ander iets onbewezen te doen gelooven, lijden oogenblikkelijk schipbreuk op de wetenschappelijke moraal."

Daarentegen op andere gebieden, daar waar men de konkrete

materiële
materieële dingen verlaat en zich tot de abstrakte zoogenaamde filosofische onderwerpen wendt, in zaken van algemeene wereld- en levensbeschouwing, in de vragen van begin en einde, van schijn en wezen der dingen, of oorzaak of werking, of kracht of stof, of macht of recht, in vragen van levenswijsheid, in de moraal, den godsdienst, de politiek -daar vinden wij in plaats van "kloppende bewijzende feiten" slechts "advokatenbewijzen", nergens een betrouwbaar weten, maar overal slechts een bloot rondtasten van elkaar tegensprekende meeningen.

Ja juist de koryphaeën der natuurwetenschap openbaren zich door hun oneenigheid bij het aanroeren van zulke thema's als filosofische knoeiërs. Daaruit blijkt dan, dat de wetenschappelijke moraal, de toetssteen, die men zich beroemt te bezitten voor de scherpe onderscheiding tusschen weten en meenen, slechts op een instinctieve praktijk maar niet op bewuste kennis, op geen formeele theorie berusten. Of- schoon ook onze tijd uitmunt door een vlijtige beoefening van de wetenschap, zoo getuigt toch ook weer zijn velerlei meningsverschil, dat hij het niet verstaat het weten met vooruitbepaling van den uitslag te hanteeren. Vanwaar anders die misverstanden? Wie het verstaan verstaat, mag niet misverstaan. Alleen de onvoorwaardelijke zekerheid der astronomische berekeningen getuigt voor hare wetenschappelijkheid. Wie te rekenen verstaat, verstaat tenminste de proef te nemen, of zijn rekening waar of valsch is. Zoo moet ook het algemeene begrip van het denkproces ons den toetssteen aan de hand doen, om het begrepene van het verkeerd begrepene, het weten van het meenen, waarheid en dwaling algemeen en ontwifelbaar te onderscheiden. Dwalen is menscheeljk, maar niet wetenschappelijk. Omdat nu de wetenschap een menschelijke zaak is, mogen de dwalingen eeuwig blijven, maar dat men ze voor wetenschappelijke waarheden uitgeeft en, nog erger, ze algemeen daarvoor aanneemt, daarvan zal het begrip van het denkproces even zoo ver kunnen bevrijden, als het begrip der wiskunde van verkeerde berekeningen bevrijden kan. Het klinkt paradox maar toch is het waar: Wie den algemeene regel, die waarheid en dwaling scheidt, even juist kent, als den regel der spraakkunst,

die het zelfstandig naamwoord van het werkwoord scheidt, zal maar even als hier met g e l i j k e z e k e r h e i d onderscheiden. Van oudsher hebben geleerden elkaar in verlegenheid gebracht met de vraag: wat is waarheid? Deze vraag vormt sedert duizenden jaren een wezenlijk onderwerp, voornamelijk der filosofie. Zij vindt ten slotte, even als de laatste zelve haar oplossing in de kennis van het menschelijk denkvermogen. Met andere woorden: De vraag naar het kenmerk der waarheid in het algemeen staat gelijk met de vraag naar het onderscheid tusschen waarheid en dwaling. De f i l o s o f i e is de wetenschap die zich daarmee bemoeit heeft en met het raadsel ten slotte zich zelf door eindelijk klare erkenning van het denkproces oploste. Een korte beschouwing van het wezen en van het verloop der filosofie mag dus gevoegelijk voor ons thema als inleiding dienen.

Omdat het woord in zoo menigvuldige beteekenis gebruikt wordt, zij opgemerkt, dat hier slechts van de zoogenaamde s p e - c u l a t i e v e filosofie sprake is. Wij zien er hier vanaf het gezegde met talrijke citaten en opgaven van bronnen te bewijzen, omdat datgene, wat wij er van zeggen, zoo wereldkundig zoo voor onwederlegbaar geldt, dat wij het geleerde bijwerk wel missen kunnen.

Leggen wij de reeds vermelde maatstaf van Kant aan, dan lijkt de speculatieve filosofie meer een speelplaats van verschillende meeningen, dan een wetenschap. Haar celebriteiten, haar klassieke grootheden zijn niet eens eensgezind in het antwoord op de vraag; wat is, wat wil de filosofie? Daarom, om de verschillende meeningen daarover nog niet met onze bijzondere meening te vermeerderen, laten wij alles als filosofie gelden, wat zich zoo noemt, en zoeken wij uit deze rijke bibliotheek van diklijvige boekdeelen -zonder door het bijzondere of zonderlinge ons te laten in de war brengen -het g e m e e n s c h a p p e l i j k e of a l g e m e e n e .

Op dezen empirischen weg vinden wij dan vooreerst, dat de filosofie o o r s p r o n k e l i j k geen bijzondere aparte wetenschap is, naast of in gemeenschap met andere wetenschappen, dat zij veeleer soortnaam van het weten in het algemeen, inbegrip

van alle weten is, evenals de kunst inbegrip der verschillende kunsten. Wie zich het weten, wie zich den hoofdarbeid tot wezenlijke bezigheid maakte - i e d e r e d e n k e r zonder acht op den inhoud van zijn gedachten was, oorspronkelijk f i l o s o o f .

Zoodra toen bij de voortgaande verrijking van het mensche-lijk weten de aparte vakken zich van de mater sapientiae losmaakten, voornamelijk sedert het ontstaan der moderne natuurwetenschap, vindt men, dat de filosofie niet zoo zeer door haren i n h o u d als wel door haren v o r m gekenmerkt wordt. Alle andere wetenschappen onderscheiden zich door hunne v e r - s c h i l l e n d e o n d e r w e r p e n , de filosofie daarentegen door haar e i g e n m e t h o d e . Zij bezit ook wel een onderwerp, een doel; zij wil het algemeene, de wereld als geheel, den kosmos begrijpen. Maar het is niet dit onderwerp, niet het voornemen, wat haar karakteriseert, maar de manier waarop zij het nastreeft.

Alle andere wetenschappen houden zich bezig met b i j z o n - d e r e dingen of onderwerpen, en wanneer ook met het heelal, met den kosmos, dan toch altijd slechts met betrekking op de bijzondere deelen of momenten, waaruit het heelal is samengesteld. Alexander von Humboldt zegt in de inleiding tot zijn "Kosmos", dat hij zich in dit werk tot een e m p i r i s c h e beschouwing beperkt, tot de f y s i e k e navorsching die door middel der menigvuldigheid de gelijksoortigheid of eenheid zoekt te kennen. Zoo geraken over het algemeen de inductieve wetenschappen slechts op grond van hun bezigzijn met het enkele, bijzondere, aan de zinnen gegevene tot algemeene besluiten of kennis. Zij zeggen daarom van zich zelf: "onze besluiten berusten op feiten". Omgekeerd handelt de speculatieve filosofie. Wanneer ook ergens een bijzonder thema haar voorwerp van onderzoek dient, zoo vervolgt zij het toch n i e t i n h e t b i j z o n d e r . De openbaringen der zinnen, de met oog en oor, met hand en hoofd gemaakte fysieke ervaring, wijst zij als een bedriegelijke verschijning af en beperkt zich tot het "reine", van alle voorwaarden afziende denken, om zoo op omgekeerden weg, door middel van de eenheid van het mensche-lijk verstand de menigvuldigheid van het heelal te kennen. Bij de vraag b. v. die ons nu bezighoudt, bij

de vraag: wat is filosofie? zou zij niet van hare werkelijke tastbare gestalte, van de houten en kalfsleeren folianten, van haar groote en kleine verhandelinge uitgaan, om van hieruit tot het begrip te geraken. Omgekeerd, de speculatieve filosofie zoekt binnenin zich zelf, in de diepte van zijn geest naar het ware begrip der filosofie, naar welks maatstaf hij dan de aan de zinnen gegeven exemplaren als echt of onecht oordeelt. Met het onderzoek van tastbare objekten heeft zich de speculatieve methode wel nooit beziggehouden, het zij dan, dat wij in iedere onwetenschappelijke natuurbeschouwing, die de wereld met hersenschimmen bevolkt, de manier der filosofie weer herkennen. De aanvang der wetenschappelijke speculatie vorschte ook wel naar zon - en wereldloop. Sedert evenwel de inductieve sterrenkunde deze gebieden met betere uitslag ontgint, beperkt de speculatie zich geheel en al tot de behandeling van meer abstrakte thema's. Hier wordt zij dan, zooals overal, gekarakteriseerd door de voortbrenging van hare resultaten uit de idee of het begrip.

Voor de empirische wetenschap, voor de methode der inductie is de veelheid der ervaring het eerste en het denken het tweede. Daarentegen wil de speculatie zonder hulp der ervaring de wetenschappelijke waarheid voortbrengen. De filosofische kennis mag niet steunen op vergankelijke feiten, maar moet absoluut boven tijd en ruimte verheven zijn. De speculatieve filosofie wil geen fysische wetenschap, zij wil metafysiek zijn. Haar taak bestaat daarin, rein uit het verstand zonder hulp van ondervinding een systeem te vinden, een logica of wetenschapsleer, door middel waarvan de wetenswaardigheden zich logisch of systematisch laten afwikkelen, even zoo als wij grammatisch uit den gegeven stam van een woord zijn verschillende vormen kunnen afleiden. De fysische wetenschappen handelen onder de vooronderstelling, dat ons begripsvermogen - om bekende beelden te gebruiken - gelijk is aan een stuk weke was, dat zijn indrukken van de buitenwereld ontvangt, of aan een leeg lei, die door de ervaring beschreven wordt. De filosofie daarentegen vooronderstelt aangeberen ideeën, die door middel van het denken uit de diepte van den geest te scheppen en te produceeren zijn.

Het verschil tusschen speculatieve en inductieve

t i e v e wetenschap berust op het verschil tusschen f a n t a -
s i e en g e z o n d m e n s c h e n v e r s t a n d . Het
laatste brengt zijn begrippen door middel van de buitenwereld,
door middel van de ervaring voort, terwijl de fantasie haar pro-
dukt uit de diepte van den geest, met zich zelf, van binnen uit
voortbrengt. Toch is dit voortbrengen slechts schijnbaar eenzijdig.
Evenmin als de schilder bovenzinnelijke schilderijen, bovenzinne-
lijke gestalten verzinnen kan, evenmin kan de denker buiten de
ervaring liggende, bovenzinnelijke gedachten denken. Even als
de fantasie uit de samenvoeging van mensch en vogel engelen
maakt, of uit visch en vrouw sirenen, zoo zijn op de zelfde ma-
nier al haar andere produkten ofschoon schijnbaar voortbreng-
selen van haar zelf, toch inderdaad slechts w i l l e k e u r i g
g e o r d e n d e i n d r u k k e n v a n d e b u i -
t e n w e r e l d . Het verstand, de rede is gebonden aan getal
en orde, aan tijd en maat der ervaring, terwijl de fantasie het
ervarene ongebonden in willekeurigen vorm reproduceert.

De drang naar weten heeft van oudsher er toe gedreven, ook
reeds daar, waar wegens gemis aan ondervinding en waarneming
geen inductieve kennis mogelijk was, toch de verschijnselen der
natuur en van het leven uit den menschelijken geest, d.w.z. spe-
kulatief te verklaren. Men trachtte de ondervinding door speku-
latie aan te vullen. In een volgenden, door ondervinding rijker
geworden tijd, erkende men gewoonlijk de voorafgegaane spekulatie
als dwaling. Maar toch was er duizendjarige, telkens weer opge-
stapelde herhaling van deze ontgoocheling noodig eenerzijds, en
de talrijkste eklatanste goede uitkomsten der inductieve methode
anderzijds, voordat men deze speculatieve liefhebberij vaarwel
zeggen kon.

Zeker, ook de fantasie is een positief vermogen en zeer
dikwijls gaat het speculatieve, het door analogie verkregen voor-
gevoel aan de empirische inductieve kennis vooraf. Alleen moeten
wij ons duidelijk bewust zijn, wat en hoeveel gissing en wat en hoe
veel wetenschap is. Bewust voorgevoel lókt tot wetenschappelijk
onderzoek uit, terwijl gewaande wetenschap voor het inductieve
onderzoek de deur sluit. Het verwerven van een klaar bewustzijn
over het onderscheid tusschen spekulatie en weten is een geschied-

kundig proces, waarvan begin en eind met begin en einde der spekulatieve filosofie samenvalt.

In de oudheid werkte het gezonde menschenverstand met de fantasie, de inductieve methode met de spekulatieve gemeenschappelijk en onverdeeld. Het uiteengaan der twee begint pas met de erkenning der menigvuldige vergissingen, waarvoor tot op den nieuweren tijd het nog ongeoeffende oordeel bezweken was. In plaats van nu de ondervonden vergissingen af te leiden uit het gemis aan begrip, schreef men ze toe aan de gebrekkigheid der zinnen, schold de zinnen voor bedriegers en de zinnelijke verschijnselen voor onwaar. Wie kent niet het oude lamento over het onbetrouwbare der zinnen? Het misverstaan der natuur en van hare verschijnselen diende eerst tot een volkomen breuk met de zinnelijkheid. Men had zich bedrogen, en men geloofde bedrogen te zijn. De misnoegdheid daarover keerde zich tot totale verachting der zinnelijke wereld. Even kritiekloos geloovig men tot nu toe het schijnbare voor waarheid aangenomen had, even onkritisch in den twijfel verwierp men nu het geloof aan de zinnelijke waarheid geheel en al. Het onderzoek keerde zich van de natuur, van de ervaring af en begon met het reine denken het werk der spekulatieve filosofie.

Maar neen! Zoo geheel en al liet zich de wetenschap nooit van de weg van het gezonde menschenverstand, van de waarheid der tastbare wereld afbrengen. De natuurwetenschap nam spoedig haar plaats in, en haar glansrijke uitkomsten verwierven der inductieve methode het bewustzijn van vruchtbaarheid, terwijl aan den anderen kant de filosofie naar een systeem zocht, door middel waarvan zich de groote algemeene wetenswaardigheden zonder onderzoek en detail, zonder zinnelijke ervaring en waarneming met het verstand alleen zouden ontsluiten.

Van zulke spekulatieve systemen bezitten wij er nu een meer dan toereikend aantal. Meten wij ze met de reeds genoemde maat van eenparigheid, dan vinden wij de filosofie slechts eensgezind in een algemeene oneenigheid. De geschiedenis der spekulatieve filosofie bestaat dan ook niet, zooals de geschiedenis van andere wetenschappen, uit langzamerhand verzamelen van kennis, maar uit

een reeks van mislukte proeven met de pure denkkraft, zonder hulp van de objekten of van de ondervinding daarvan, om de algemeene raadselen der natuur en van het leven te doorgronden. De vermetelste poging, den kunstigsten gedachten bouw voltooid. Hegel in het begin van onze eeuw, die, om een spraakwijze te herhalen, in de wetenschappelijke wereld een beroemdheid kreeg, als Napoleon in de politieke. Maar ook de filosofie van Hegel heeft den haar gestelden proef niet kunnen uithouden.

"Zij is, zooals Haym ("Hegel en zijn tijd") zegt, door den vooruitgang der wereld en door de levende geschiedenis op zij gezet"

Het resultaat der filosofie tot zoover was dus de verklaring van haar eigen onbekwaamheid. Toch zullen wij niet miskennen, dat aan een arbeid die duizenden jaren lang de beste hoofden bezig hield, wel iets positiefs ten grondslag ligt. En inderdaad de filosofie bezit een geschiedenis - een geschiedenis niet slechts in den zin van een reeks van mislukte proeven, maar ook een geschiedenis in den zin van levende ontwikkeling. Maar het is niet het onderwerp, niet het gezochte logische wereldsysteem, dat zich met haar ontwikkelt, maar de methode.

Iedere positieve wetenschap heeft een tastbaar objekt, een van buiten gegeven aanvang, een vooronderstelling, waarop zich haar kennis steunt. Aan iedere empirische wetenschap ligt een zinnelijk materiaal ten grondslag, een gegeven onderwerp, ten gevolge waarvan haar weten afhankelijk, onrein is. De spekulatieve filosofie zoekt een reine, totale, absolute weten. Zij wil zonder materiaal, zonder ervaring, uit het "reine" verstand kennen. Zij ontspringt uit het enthousiaste bewustzijn van de meerdere voortreffelijkheid der kennis of wetenschap boven de empirische zinnelijke ervaring. Zij wil daarom geheel en al beven de ervaring uit, tot een totale, reine kennis. Haar vowerp is de waarheid, maar niet de bijzondere, niet de waarheid van deze of gene zaak, maar de waarheid in het algemeen de waarheid "op zich zelf". De spekulatieve systemen zoeken naar een aanvang zonder vooronderstelling, naar een ontwijfelbaar zich zelf dragend standpunt, om van hier uit het in het algemeen ontwijfelbare vast te stellen. De systemen der spekulatie zijn volgens hun eigen be-

w u s t z i j n volmaakte, afgeslotene, i n z i c h z e l f
g e g r o n d e systemen. Ieder spekulatief systeem vond zijn op-
lossing in de volgende erkenning, dat zijn totaliteit, zijn grond-
vesting in zich zelf, zijn zonder vooronderstelling bestaan, ver-
meend was, dat het zich als iedere andere kennis van buiten af,
empirisch heeft laten bepalen, dat het geen filosofisch systeem,
maar een relatieve empirische kennis is. De spekulatie loste zich
ten slotte op in de wetenschap, dat het weten op zich zelf of in
het algemeen o n r e i n i s, dat het orgaan der filosofie, het
kenvermogen zonder g e g e v e n begin niet beginnen kan, dat de
wetenschap van de ervaring niet volstrekt, maar slechts in zoover
de meerdere is, als zij t a l r i j k e e r v a r i n g e n o r -
g a n i s e e r e n kan, dat dus slechts in zoover een algemeene,
objektive kennis of waarheid "op zich zelf" het voorwerp van de
filosofie zijn kan, als men uit meerdere g e g e v e n b i j z o n -
d e r e kennis of waarheden de kennis of waarheid i n h e t a l -
g e m e e n karakteriseeren of kennen kan. Kort gezegd reduceert
zich de filosofie tot de onfilosofische wetenschap van het e m -
p i r i s c h e kenvermogen, tot de kritiek van het verstand.

Van de ondervinding van het onderscheid tusschen schijn en
waarheid gaat de nieuwere, de bewuste spekulatie uit. Zij negeert
iedere zinnelijke verschijning, om door geen schijn bedrogen, de waar-
heid door denken te vinden. In het verloop erkent de volgende fi-
losoof iederen keer, dat de op die manier verkregen waarheden der
voorgangers niet dat zijn, wat zij voorgeven te zijn; maar volgens hun
positieven inhoud zich daartoe bepalen, de wetenschap van het ken-
vermogen, van het denkproces te hebben bevorderd. Door hare ontken-
ning der zinnelijkheid, door het streven, het denken van al het zin-
nelijk gegevene, als het ware van zijn natuurlijk omhulsel te scheiden,
legde de filosofie meer dan iedere andere wetenschap de structuur
van den geest bloot. Zoodat, hoe ouder zij werd, hoe meer zij zich in
geschiedkundig verloop ontwikkelde, des te klassieker, des te frap-
panter de kern van haar werk voor den dag kwam. Na herhaalde schep-
pingen van groote hersenschimmen, vond zij haar oplossing in de po-
sitive kennis, dat het reine, filosofische, van iederen gegeven in-
houd afziende denken ook een denken zonder inhoud, gedachten zonder
werkelijkheid, hersenschimmen voortbrengt. Het proces der spekulatieve

begoocheling en der wetenschappelijke ontgoocheling duurde voort tot in den nieuwsten tijd, waar eindelijk de oplossing der geheele vraag, de oplossing der spekulatie met de woorden van Feuerbach begint: "Mijn filosofie is geen filosofie!"

De lange rede van de spekulatieve arbeid reduceert zich tot de kennis van het verstand, van de rede, van den geest, tot de ont-hulling van die geheimzinnige operaties, die wij denken noemen.

Het geheim van de manier, hoe de waarheden der kennis worden voortgebracht, de onbekendheid met het feit, dat ieder denken een voorwerp, een vooropstelling noodig heeft, was de oorzaak van die spekulatieve dwaling, die de inhoud van de geschiedenis der filosofie is. Datzelfde geheim is tegenwoordig de oorzaak van die vele spekulatieve dwalingen en tegenstrijdigheden, die wij en passant in de woorden en werken van onze natuuronderzoekers tegenkomen. Het weten en kennen is daar ver gedijd, maar slechts zoover als men t a s t b a r e onderwerpen behandelt. Bij het een of andere thema van abstrakten aard, vinden wij in plaats van "bewijzende feiten", "advokaatachtigendoordrijving", omdat men, wanneer ook al in het bijzondere, wanneer ook al instinktief, toch niet in het algemeen, niet met bewustzijn, niet theoretisch weet, wat een feit, een slotsom, een regel, een waarheid is. De natuurwetenschappelijke resultaten hebben geleerd het instrument van het weten, den geest, instinktief te hanteren. Maar de systematische kennis ontbreekt, die met vooruitbepaling van de uitkomst ageert. Ontbreken doet het begrip voor den arbeid der spekulatieve filosofie.

Onze taak zal nu daarin bestaan, dat, wat de filosofie positief wetenschappelijks lang van stof en grootendeels onbewust gedaan heeft, door een korte herhaling tot het bewustzijn te brengen, d.w.z. de algemeene natuur van het denkproces te onthullen. Wij zullen zien, hoe de kennis van dit proces ons het middel aan de hand geeft om al de algemeene raadselen der natuur en van het leven wetenschappelijk op te lossen, hoe daarmee dat fundamentele standpunt, die systematische wereldbeschouwing gewonnen is, die het zoolang nagestreefde doel der spekulatieve filosofie is geweest,

00000000000000000000

